

FUND OG FORSKNING

BIND 64

2025

DET KGL. BIBLIOTEK

FUND OG FORSKNING

Bind 64

2025

FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 64

2025

With summaries

KØBENHAVN 2025

UDGIVET AF DET KGL. BIBLIOTEK

Det kronede monogram er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek.

© Forfatterne og Det Kgl. Bibliotek

Redaktion:

Thomas Hvid Kromann (ansvarshavende), Caroline Nyvang og Stig Roar Svenningsen

Artikler i *Fund og Forskning* gennemgår
'double blinded peer-review' for at kunne antages.

Billedtekst til forsidebilledet:

Marie Topsøe (1847-1894) og Augusta Fenger (1844-1931) var lærere ved Københavns kommunale skolevæsen. De boede sammen fra ca. 1886 til Topsøes død i 1894. Sammen udgav de *Sundhedslære til Skolebrug* (1886), og her er de blevet fotograferet i A. Lønborgs atelier på Østergade 15 i København. Fotografiet indgår i artiklen "Vintage vision. Brug af object detection-modeller i historiske fotografier med fokus på kvindepar" af Henrik Kragh Sørensen, Mette Kia Krabbe Meyer og Laura Søvsø Thomasen.

Grafisk tilrettelæggelse: Narayana Press

ISSN 0069-9896

UNBOXING LEIF PANDURO

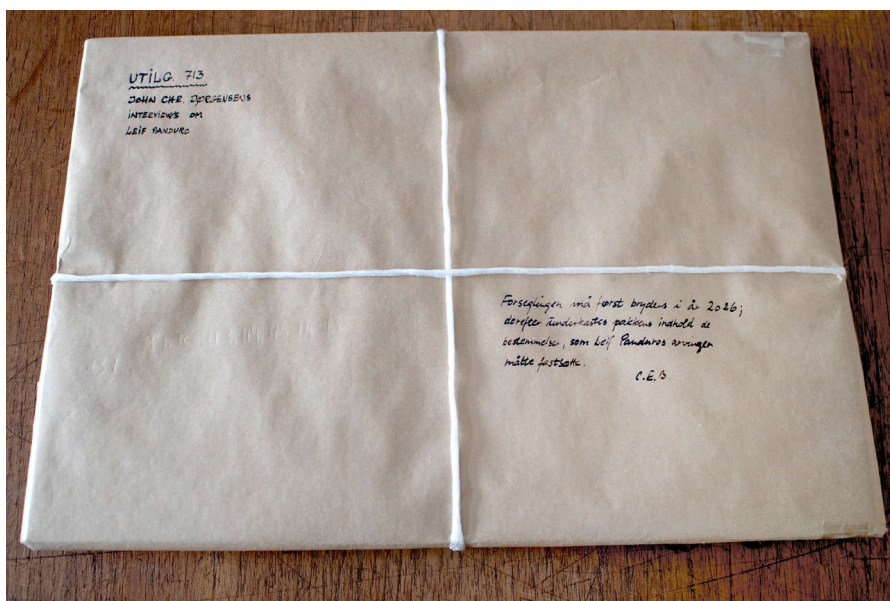
40 års tidsrejse med Utilgængelig 713

AF

SIGNE PAGH MILLING & THOMAS HVID KROMANN

Tirsdag den 17. februar 2026 klippede en medarbejder fra Håndskriftsamlingen båndet, sikret med metalplombering, omkring pakken over 40 års klausulering blev dermed brudt. Ved indgangen til 2026 var klausuleringen af *Leif Panduros efterladte breve og manuskripter* (Utilg. 713) formelt udløbet. Arkivet, som består af syv æsker, var diskret blevet overdraget til Det Kgl. Bibliotek af litteraturforskeren John Chr. Jørgensen i 1986. Den plomberede pakke var syvende og sidste kapsel i arkivet, og den fremgik som den eneste ikke af onlinekataloget. Ifølge registranten bestod materialet af “Udeladt materiale vedrørende John Chr. Jørgensens interviews om Leif Panduro” – med andre ord det materiale, som Jørgensen havde indsamlet til sin sidestærke *Leif Panduro. En biografi* (1987), men af forskellige årsager valgt fra. Afklausuleringen, som processen hedder i fagsproget, var i denne forstand en åbning i dobbelt betydning: en fysisk *unboxing* og en tilgængeliggørelse, der kunne bidrage med ny viden.

Det er ofte tilfældet, at materiale i privatarkiver på danske institutioner, herunder Håndskriftsamlingen på Det Kgl. Bibliotek, er klausulerede i en årrække med donator som adgangsgiver. Betingelsen har været formuleret i den aftale, som biblioteket og donatoren – forfatteren selv, arvinger eller tredjepart – har indgået. En ekstern adgangsgiver kan herved sikre en vis kontrol med brugen af de indleverede papirer; ved indleveringstidspunktet kan vedkommende have frygtet, at papirerne risikerede at blive misbrugt, fx ved at krænke privatlivets fred. Helt utilgængelige arkiver er derimod sjældne – heldigvis. Gør man vigtigt kulturelt kildemateriale utilgængeligt for alle i en række årtier, forhindrer man forskere, studerende og andre interesserede i at opdage mulige nye perspektiver på den person, de personer eller de historiske

Ill. 1. Den forseglede kuvert inden åbningen. Fotografi: Det Kgl. Bibliotek.

sammenhænge, som materialet er knyttet til. Det kan være med til at forhindre, at interessen for et forfatterskab fornys, hvilket typisk sker i form af nye læsninger af værker via nye forskningsspørgsmål og nyt kildemateriale.

Forfatteren Leif Panduro (1923-1977) er en central skikkelse i efterkrigstidens litterære landskab, ikke mindst i 1960'ernes og 1970'ernes opbrudsperiode, hvor han brillerede med sit satiriske vid. Debutromanen *Av, min guld tand* (1957) blev efterfulgt af gennembrudsromanen *Rend mig i traditionerne* (1958) og en stribe romaner og noveller. Derudover skrev Panduro også tv-dramatik – han blev ofte betragtet som dansk tv-dramatis *founding father* – og han var manuskriptforfatter til den folkekære serie *Huset på Christianshavn* (1970-77). Panduro var i sin levetid både elsket af folket og den kulturelle elite. I anledning af 100-året for sin fødsel blev han i 2023 udnævnt til “Årets Klassiker”. Hans forfatterskab er blevet en del af litteraturhistorien, men bliver i dag i mindre grad opdaget af nye læsere og/eller forskere. Panduro er heller ikke del af den udvidede gymnasiekanon, som blev offentliggjort i 2025.

I sin store biografi dykker John Chr. Jørgensen over mere end 400 sider ned i Panduros liv og værker. I kolofonen takker Jørgensen “mange levende kilder og især [...] Esther Panduro, hvis generøsitet har gjort en dokumenteret biografi mulig”. Jørgensen har ikke søgt sensationen, men han dokumenterer i omfattende grad de spor, der eksisterer, og han opsøger – med blåstempling fra enken Esther Panduro og som forfatterens ven gennem flere år – de personer, der har kendt Leif Panduro. Meget kom med, men noget blev bevidst udeladt, og ikke fordi det var uvigtigt. For at forstå det materiale, der blev tilgængeligt i 2026, bør man ty til John Chr. Jørgensens artikel “Leif Panduro. En moderne forfatterbiografi og dens tilblivelsesproces”¹, der blev udgivet i *Fund og forskning* i 1988. For litteraturhistorikere og arkivnørder er det interessant læsning. Artiklen fungerer i praksis som et metodekapitel til biografien og rummer samtidig overvejelser om den ordning af Panduros hovedarkiv, som John Chr. Jørgensen stod for (hovedarkivet, Utilg. 710 bestående af 27 æsker, blev indlemmet på Det Kgl. Bibliotek samtidig med Jørgensen-Panduro-papirerne). I artiklen skriver han om – principielt – aldrig at blive færdig med sit stof. Om fordele og ulemper ved at behandle et emne, der er tæt på i tid. Om at skabe et netværk af kontaktpersoner. Om forholdet mellem empiri og forskningsspørgsmål. Om hvordan Panduros efterladte papirer *blev* til et arkiv. Han skriver også om Panduros egen bevidsthed om, at papirerne en dag måske ville blive indlemmet på Det Kgl. Bibliotek og dermed bevares for eftertiden. Som eksempel citerer han fra et brev til Panduros ven Klaus Ribbjerg fra 1966: “Ellers er der ikke sket så meget – jo nu skete der noget! Jeg væltede tepotten ud over bordet og sølede alle mine papirer til! Det Kongelige Bibliotek (hvis det da skulle komme så vidt med mig) får nu noget at spekulere over. Drak han whisky mens han arbejdede? Pissede han på sine manuskripter?” Panduro ironiserer, men i 1960’erne havde forfatterarkivet etableret sig som teoretisk idé og institutionel praksis, så det kan ikke undre, at han tænkte på Det Kgl. Bibliotek som en mulig modtager. Ifølge John Chr. Jørgensen læste Panduro også selv forfatterbiografier, der typisk trak på denne type kildemateriale, så han kendte dets relevans. Panduro gemte selv sine breve, og der skulle angiveligt være cirka 1.000 breve bevaret i hovedarkivet.

¹ John Chr. Jørgensen: Leif Panduro. En moderne forfatterbiografi og dens tilblivelsesproces. *Fund og forskning*, bind 28, 1988, s. 7-27.

Men tilbage til den forseglede pakke med “udeladt materiale”. På side 22 i artiklen skriver John Chr. Jørgensen følgende:

“Man skal ligesom journalisten være villig til at dække sine kilder. En kvinde, som Panduro havde haft et forhold til i begyndelsen af 1960’erne, bekræftede over for mig forholdets eksistens, men ville ikke nævnes ved navn i biografien, enten af blufærdighedsgrunde eller af hensyn til det liv, hun levede nu. Den biografiske forsker må respektere et sådant ønske, ligesom han må være villig til at dække over de kilder, der har ført ham frem til oplysningen om forholdet. På lignende måde måtte jeg erklære mig villig til at dække navnene på en psykoanalytiker og en terapeut for overhovedet at få dem til at sige noget. Ingen af dem udtalte sig ganske vist om behandlingssituationen. De fortalte blot om deres venskab med Panduro og hjalp mig med at tidsfæste behandlingsperioderne. Men de var bange for, at det på tryk kunne komme til at se ud, som om de havde afsløret ting, de ifølge deres faglige etik ikke burde have nævnt. Derfor ville de stå anonymt i biografien. Den biografiske forsker må acceptere sådanne ønsker og i fremstillingen gøre opmærksom på, at kilden har ønsket sig dækket. Tålmodighed er nok biografens hoveddyd. Man må ikke opgive at få kontakt med en bestemt kilde, før alle tænkelige muligheder er afprøvet.”

I nogle tilfælde var tålmodighed ikke nok alene. Der var oplysninger, som Jørgensen lå inde med, men som han ikke måtte dele. I artiklen skriver han også om, at informationer om en forfatter kan være følsomme, ikke kun for forfatteren selv, men også for hans familie og slægtninge, ikke kun i ét generationsled. Tiden læger måske ikke alle sår, men den gør informationer mindre sårbare. Spørgsmålet er hvor længe?

Kuerten er påskrevet “Panduro og psykoanalysen m.m.” og indeholder 14 sider i alt med telefonnotater samt hånd- og maskinskrevne breve. På grund af ophavsretslovgivningen og GDPR er det ikke muligt i denne lille artikel at citere de personer, der optræder i materialet, eller at omtale dem i detaljer, og det er desuden de principielle aspekter, der har vores primære interesse. Men vi vurderer, at det er forsvarligt at citere fra John Chr. Jørgensens følgeskrivelse (hans ‘metadata’ til arkivet), hvor han beskriver materialets karakter:

“Materialet omfatter personer, der ikke ønsker sig nævnt som meddelere i biografien, dels af fagligt-etiske grunde og dels af private grunde [...]. Ingen af disse papirer indeholder i og for sig sensationelle oplysninger, men jeg har ved samtaler med de pågældende meddelere måttet love ikke at bringe deres navne i offentligheden. På lang tids afstand mener jeg dog at det er forsvarligt at gøre notaterne tilgængelige. Man kunne tænke sig oplysningerne indarbejdet til evt. senere Panduro-biografier.”

“Tålmodighed er nok biografens hoveddyd.” Med det klausulerede og utilgængelige materiale kom en anden type tålmodighed i spil. 40 år er lang tid at vente, men sagen er, at ingen nødvendigvis har ventet, da man ikke uden for biblioteket har kendt til dets eksistens. Med denne lille tidskapsel følger informationer, der – måske – kan vise sig anvendelige i en genopdagelse af Panduros forfatterskab. Hvorfor 40 år? Det kan skyldes, at ophavsretten i 1986 var fastsat til 50 år efter ophavers død, hvorfor Panduros ophavsret ved indleveringstidspunktet udløb ved udgangen af 2026. I 1995 blev ophavsretten – som led i en EU-harmonisering – dog hævet med tilbagevirkende kraft til 70 år. Men de 40 år kan også skyldes, at vi i 2026 var på så tilpas stor afstand, at informationerne om det følsomme indhold og de navngivne personer potentielt kunne indgå i Panduro-forskningen inden for de gældende juridiske rammer – frem for at forsvinde ud af historien.

